MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA
(GURISDIZZJONI KOSTITUZZJONALI)

ONOR. IMHALLEF
LINO FARRUGIA SACCO

Seduta tas-6 ta' Mejju, 2009

Rikors Numru. 30/2007

Francis Said
vs
L-Avukat Generali

Il-Qorti,

A. RIKORS:
Rat ir-rikors ta' Francis Said li bih espona:

1. Illi nhar il-5 ta' Dicembru 1997 huwa kien tressaq taht arrest quddiem il-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Kriminali fejn dakinhar gie akkuzat talli f'dawn il-Gzejjer, fl-ahhar sitt snin qabel id-data ta' l-4 ta' Novembru 1997, b'diversi atti maghmulin fi zminijiet differenti li jiksru l-istess disposizzjoni tal-Ligi u li gew maghmula b'rizoluzzjoni wahda:

a. Bhala ufficjal jew impjegat f'amministrazzjoni pubblika, jew bhala impjegat tal-Gvern,

b'theddid jew b'abbuz ta' awtorita`, meta kellu jedd li jesigi flus jew hwejjeg ohra bhala salarju tad-dmirijiet tieghu, jew akkont tal-Gvern jew ta' stabiliment pubbliku, taht il-libsa tal-kariga tieghu, esiga dak li l-Ligi ma tippermettix jew izjed milli tippermetti l-Ligi, jew qabel iz-zmien li jmiss skond il-Ligi u dan bi ksur ta' l-artikoli 112, 113, 114 u 119 tal-Kap. 9 tal-Ligijiet ta' Malta;

b. Bhala ufficjal jew impjegat pubbliku, in konnessjoni mal-kariga jew impjieg tieghu, ircieva jew accetta ghalih jew ghal haddiehor xi rigal jew weghda jew offerta ta' xi rigal fi flus jew f'utli iehor, jew ta' vantagg iehor, li ghalihom huwa ma kellux jedd, u dan bi ksur ta' l-artikoli 115 u 119 tal-Kap. 9 tal-Ligijiet ta' Malta;

c. Bhala ufficjal jew impjegat pubbliku, bid-deher jew il-mohbi jew bil-mezz ta' persuna ohra, ha interess privat f'aggudikazzjoni, appalt, jew amministrazzjoni, meta kellu ghal kollox jew f'parti t-tregija jew is-sorveljanza taghhom, jew meta kellu din it-tregija jew sorveljanza fiz-zmien li l-aggudikazzjoni, l-appalt, jew amministrazzjoni nbdew, u aktar talli saret hsara b'qerq lill-amministrazzjoni li maghha l-affari kellha x'taqsam u dan bi ksur ta' l-Artikolu 124 u 126 tal-Kap. 9 tal-Ligijiet ta' Malta;

d. Bhala ufficjal jew impjegat pubbliku ha interess privat f'affari li dwarha kien inkarigat jaghti ordnijiet, jaghmel likwidazzjonijiet, arrangamenti jew hlasijiet ta' kull xorta li jkunu, u aktar talli saret hsara b'qerq lill-amministrazzjoni li maghha l-affari kellha x'taqsam u dan bi ksur ta' l-Artikoli 125 u 126 tal-Kap. 9 tal-Ligijiet ta' Malta;

e. Bhala ufficjal jew impjegat pubbliku, ghal vantagg privat tieghu, ghamel uzu hazin jew seraq flejjes tal-Gvern, jew tal-privat, karti ta' kreditu jew dokumenti, titoli, atti jew hwejjeg mobbli, illi gew fdati lilu minhabba l-kariga jew impjieg tieghu u dan bi ksur ta' l-Artikolu 127 tal-Kapitolu 9 tal-Ligijiet ta' Malta;

f. Bhala ufficjal jew impjegat pubbliku, ghamel reat li huwa kellu jissorvelja biex ma jsirx jew li minhabba l-kariga tieghu huwa kellu d-dmir li jimpedixxi u dan bi ksur ta' l-Artikolu 141 tal-Kap. 9 tal-Ligijiet ta' Malta;

g. Sabiex jikseb xi vantagg jew beneficcju ghalih innifsu jew ghal haddiehor, f'dokument mahub ghal awtorita` pubblika, xjentament ghamel dikjarazzjoni jew stqarrija falza, jew ta taghrif falz u dan bi ksur ta' l-Artikolu 188 tal-Kap 9 tal-Ligijiet ta' Malta;

h. Approprja ruhu, billi dawwar bi profitt ghalih jew ghal persuni ohra, minn somma ta' flus ta' aktar minn Lm36,246 liema flus kienu jappartjenu lill-MEDSERV Limited, u li kienu gew fdati jew ikkunsinjati lilu minhabba l-professjoni industrija, kummerc, amministrazzjoni, il-kariga jew servizz, taht titolu li jgib mieghu l-obbligu tar-radd tal-flus jew li jsir uzu minnhom specifikat, bi ksur ta' l-Artikoli 293 u 294 tal-Kap. 9 tal-Ligijiet ta' Malta;

i. B'mezzi kontra l-Ligi, jew billi ghamel uzu ta' ismijiet foloz, jew kwalifiki foloz, jew billi nqeda b'qerq iehor, ingann, jew billi wera haga b'ohra sabiex igieghel titwemmen l-ezistenza ta' intraprizi foloz, jew ta' hila, setgha fuq haddiehor, jew ta' krediti immaginarji, jew sabiex iqanqal tama jew biza' dwar xi grajja kimerika, ghamel qligh ta' aktar minn Lm36,246 bi hsara tal-MEDSERV Limited, u dan bi ksur ta' l-Artikoli 308, 309 u 310 tal-Kap. 9 tal-Ligijiet ta' Malta;

j. Biex iqarraq l-awtorita`, gab quddiem din l-awtorita` atti, dikjarazzjonijiet jew certifikati veri, u ghaddihom b'qerq bhala li jirriferixxu ghalih jew ghal haddiehor u dan bi ksur ta' l-Artikolu 338 (hh) tal-Kap. 9 tal-Ligijiet ta' Malta;

Il-Qorti giet mitluba, illi barra li taghti piena, tordna l-konfiska ta' l-oggetti kollha esebiti;

2. Illi fl-istess seduta tal-5 ta' Dicembru 1997 ir-rikorrent wiegeb li ma kienx hati ta' l-imputazzjonijiet migjuba kontra tieghu u nghata l-beneficju tal-helsien mill-

arrest permezz ta’ digriet moghti fl-istess gurnata taht il-kundizzjonijiet hekk elenkati;

3. Illi fis-seduta segwenti mizmuma fis-16 ta’ Dicembru 1997 il-prosekuzzjoni bdiet tressaq ix-xhieda u l-provi taghha, pero` kien biss wara sitta u ghoxrin (26) seduta u t-trapass ta’ aktar minn tliet (3) snin li l-prosekuzzjoni iddikjarat illi ezawriet il-provi taghha fit-22 ta’ Jannar 2001. Fis-seduta mizmuma fit-13 ta’ Frar 2001 bdew jitressqu l-provi tad-difiza;

4. Illi f’Ottubru tas-sena 2002, il-Magistrat Dr. Noel Cuschieri gie elevat ghall-kariga ta’ Mhallef u ghalhekk il-kawza giet mibghuta sabiex tinstema’ mill-Magistrat Dr. Carol M. Peralta;

5. Illi f’Lulju tas-sena 2003 l-atti gew mibghuta quddiem il-Magistrat Dr. Scerri Herrera;

6. Illi f’Ottubru 2003 l-atti regghu gew mibghuta quddiem il-Magistrat Dr. Carol M. Peralta;

7. Illi permezz ta’ digriet moghti mill-Onorabbli Prim’Imhallef fit-tlettax (13) ta’ Mejju 2005 l-atti gew mibghuta quddiem il-Magistrat Dr. Abigail Lofaro;

8. Illi fis-seduta ta’ l-ewwel (1) ta’ Gunju 2005 l-avukat sottoskritt Dr. Pierre Lofaro iddikjara li kien u ghadu l-avukat ta’ l-imputat u fic-cirkostanzi l-Magistrat sedenti astjeniet milli tisma’ l-kawza u ordnat li l-atti jintbghatu lura lid-Direttur tal-Qorti Kriminali u sussegwentement gew assenjati lill-Magistrat Dr. Silvio Meli;

9. Illi finalment fit-28 ta’ Marzu 2006, u cioe` wara t-trapass ta’ aktar minn tmien (8) snin, giet deciza l-kawza kriminali fl-ismijiet ‘Il-Pulizija (Spettur Joseph Cordina) vs Francis Said’ mill-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti ta’ Gudikatura Kriminali fejn ir-rikorrenti gie liberat mill-akkuzi kollha dedotti kontra tieghu;

10. Illi mis-suespost jirrizulta li t-trapass ta’ aktar minn tmien (8) snin sabiex il-kawza odjerna tigi deciza huwa wiehed ingustifikat u irragonevoli, u dan mehud in kunsiderazzjoni li f’dawn il-proceduri nzammu xejn anqas minn hamsa u hamsin (55) seduta li f’dsatax (19) minnhom biss tressqu provi mill-partijiet;

11. Illi kif ser jirrizulta waqt it-trattazzjoni ta’ dawn il-proceduri, ma hemm l-ebda gustifikazzjoni ghaliex din il-kawza kellha ddum tmien (8) snin sabiex tigi mismugha u deciza, u dan b’mod partikolari in vista tan-natura kriminali ta’ tali proceduri;

12. Illi mill-iter processwali jirrizulta li r-rikorrenti dejjem issokokmba ghal kull ordni tal-Qorti sabiex jihder quddiemha;

13. Illi dan id-dewmien eccessiv u ingustifikat fl-imsemmija proceduri kriminali qieghed lir-rikorrenti fi stat ta’ incertezza, frustrazzjoni, qtigh ta’ qalb u ansjeta` sakemm finalment gie liberat mill-akkuzi kollha migjuba kontrih;

14. Illi fil-fehma tar-rikorrenti dan l-istat ta’ fatt huwa leziv tad-dritt fundamentali tieghu ghal smigh xieraq minn Qorti indipendenti u imparzjali fi zmien ragovevoli u dan kif sancit fl-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta’ Malta u l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea ghad-Drittijiet tal-Bniedem;

15. Illi mill-proceduri msemmija jirrizulta wkoll illi l-prosekuzzjoni naqset milli tressaq provi li jiggustifikaw t-tehid ta’ l-azzjoni kriminali kontra r-rikorrent, fis-sens illi dawn il-proceduri kienu addiritura frivoli u vessatorji;

16. Illi in oltre, il-fatt biss li ttiehdu l-imsemmija proceduri kriminali fil-konfront tar-rikorrent irrizulta fil-fatt illi l-istess rikorrent ma setax jottjeni inkarigu iehor ta’ l-istess jew ta’ portata ahjar minn dak li kien qed jokkupa fiz-zmien tal-proceduri;

17. Illi fil-fehma tar-rikorrenti dan l-istat ta’ fatt huwa leziv tad-drittijiet fundamentali tieghu li ma jkunx assoggettat ghal trattament inuman jew degradanti kif sancit fl-Artikolu 36 tal-Kostituzzjoni ta’ Malta u l-Artikolu 3 tal-Konvenzjoni Ewropea ghad-Drittijiet tal-Bniedem;

Ghaldaqstant, in vista tal-premess, ir-rikorrenti talab lil din il-Qorti joghgobha:

1. Tiddikjara li l-proceduri fl-ismijiet ‘Il-Pulizija (Spettur Joseph Cordina) vs Francis Said’ deciza fit-28 ta’ Marzu 2006 fil-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Guridikatura Kriminali gew lezi d-drittijiet fundamentali tar-rikorrenti ghal smigh xieraq minn Qorti indipendenti u imparzjali fi zmien ragonevoli u tad-dritt li ma jkunx soggettat ghal trattament inuman jew degradanti;

2. Tiddikjara u tiddeciedi konsegwentement illi sehhu vjolazzjonijiet ta’ l-Artikolu 39 u 36 tal-Kostituzzjoni ta’ Malta u ta’ l-Artikoli 6 u 3 tal-Konvenzjoni Ewropea ghad-Drittijiet tal-Bniedem;

3. Taghti dawk ir-rimedji li jidhrilha effettivi u opportuni fic-cirkostanzi, inkluz izda mhux biss kumpens pekunjarju.

Bl-ispejjez.

B. RISPOSTA:

Rat ir-risposta ta’ l-Avukat Generali li biha espona:

Illi t-talbiet tar-rikorrenti ghandhom jigu michda ghas-segwenti:

Illi kwantu l-allegat ksur ta’ l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea, irid isir ezami tar-ragunijiet relattivi sabiex ikun jista’ jigi determinat jekk ir-rikorrent sofriex lezjoni tad-dritt ghal smiegh xieraq minhabba dewmien. Ghaldaqstant il-fatt li ghaddew 8 snin biex giet deciza mhux necessarjament iwassal ghal nuqqas ta’ smiegh xieraq minn Qorti indipendenti u imparzjali.

Illi kwantu l-allegat ksur ta’ l-artikolu 36 tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 3 tal-Konvenzjoni Ewropea, il-fatt illi r-rikorrent gie liberat mill-akkuzi quddiem il-Qorti tal-Magistrati, ma jfissirx necessarjament illi l-proceduri kienu frivoli u vessatorji jew sahansitra li gie trattat b’mod inuman u degradanti.

Illi stante li ma kien hemm ebda ksur ta’ xi dritt versu r-rikorrent, it-talba ghal rimedju effettiv ukoll m’ghandhiex tintlaqa’.

Salv eccezzjonijiet ulterjuri kemm-il darba jirrizulta n-necessita` fil-mori tal-kawza.

Rat l-atti kollha tal-kawza.

Semghet lix-xhieda bil-gurament.

Semghet l-abili difensuri.

Ikkunsidrat

C. PROVI:

Rat li l-Qorti ordnat l-allegazzjoni tal-process kriminali li sar kontra r-rikorrent.

Rat l-affidavit ta’ <u>Francis Said</u> fejn issemma kif kien gie mressaq quddiem il-Qorti tal-Magistrati bhala Qorti Kriminali nhar il-5 ta’ Dicembru 1997 u akkuzat b’diversi reati. Jidher mill-kwantita` ta’ akkuzi li riedu b’xi mod isibuh hati ta’ xi haga ghax kienu qalulu li kellhom struzzjonijiet ‘minn fuq’ sabiex jibqa’ jmexxi kontra tieghu sakemm jinsab hati ta’ xi reat jew iehor. Pero` fl-ahhar dan l-ghan ma rnexxiex ghaliex gie liberat minn kull akkuza migjuba kontra tieghu.

Fil-fatt tant il-prosekuzzjoni ma kellhiex provi fuqiex tibbaza l-akkuzi taghha li kwazi kull xhud migjub mill-prosekuzzjoni stess ikkonferma li hu ma ikkometta l-ebda irregolarita` u dejjem mexa b’mod korrett. Kellhom jghaddu tmien snin biex gie liberat u dan kollu ikkawzalu

ansjeta` kbira. Semma kif kienet saret tfixxija estensiva fid-dar tieghu imma anqas oggett wiehed ma kien gie elevat. Semma li matul iz-zmien ferm twil li damet sejra l-kawza kriminali kontra tieghu, saru delitti li ghaddew mill-process gudizjarju kollu, inkluz il-guri u l-appell, u l-kawza tieghu kienet ghadha pendenti. Il-familja tieghu sofriet hafna minhabba dan id-deni, kemm b'mod fiziku, psikologiku u anki materjali. Iddikjara wkoll li minhabba dan kollu hu kellu jhallas ammont kbir ta' flus rapprezentanti spejjez legali lil numru ta' avukati. Qal ukoll illi kien hemm dewmien fil-kawza tieghu fis-sens illi din il-kawza ghaddiet minn id hames Magistrati differenti sakemm fl-ahhar inghatat is-sentenza. Ta' min jinnota li r-Registratur tal-Qorti seta' jintebah facilment li Dr. Lofaro kien qed jidher ghalih f'din il-kawza u ghalhekk seta' jigi evitat dewmien ulterjuri u inutili.

Rat l-affidavit ta' <u>Enoe Said Calleja</u> fejn issemma li hi tikkonferma li kienet prezenti fl-Awla meta r-ragel taghha Francis Said kien talab lill-Magistrat sabiex jaghtih permess isiefer sabiex jaccetta impjieg barra minn Malta, u cioe` Dubai. Dak il-hin il-Magistrat accetta, pero` wara kien cempel l-Ispettur Cordina d-dar u qal lir-ragel taghha li jkun ahjar jekk ma jitlaqx minn Malta u li fis-seduta li jmiss kien ser joggezzjona ghat-talba tieghu. Fil-fatt hekk gara u l-Magistrat cahad it-talba tar-ragel taghha biex jitlaq minn Malta sabiex jaccetta dan l-impjieg.

Rat l-affidavit ta' <u>Joseph Cordina</u> fejn issemma li hu qara l-affidavit li ipprezenta r-rikorrenti f'din il-kawza, fejn fil-konfornt tieghu saru diversi allegazzjonijiet. Hu xtaq jirribatti dwar l-allegazzjonijiet b'dan li gej. Hu fil-kaz in kwistjoni involva ruhu f'Ottubru tas-sena 2000. Hu gie stazzjonat fl-iskwadra tar-reati ekonomici f'Settembru 2000, u f'Ottubru ta' l-istess sena ghaddewlu l-*file* li qabel kien inkarigat minnu l-ex-spettur Ivan Portelli. Il-kawza kienet qed tinstema' quddiem il-Magistrat Noel Cuschieri. Quddiem dan il-Magistrat kienu saru xi zewg jew tliet seduti fejn tella' madwar tliet xhieda fl-opinjoni tieghu kienu importanti li jinstemghu. Semma l-problemi kollha li nqalghu tul il-process gudizzjarju u ragunijiet ghad-dewmien.

Rat l-affidavit ta' Raymond Cremona fejn xtaq jippreciza li x-xhieda li kien ser jaghti hija bazata fuq il-memorja stante li kien ilu li telaq mill-Korp tal-Pulizija mis-16 ta' Mejju 2000. Hu qara l-affidavit li ipprezenta r-rikorrent f'din il-kawza, fejn fil-konfront tieghu saru diversi allegazzjonijiet, u li xtaq jirribatti b'dan li gej. Hu jiftakar li lir-rikorrent kien beda jinvestigah ftit wara li kien gie stazzjonat fil-*fraud squad* wara li kien ha *over* l-investigazzjonijiet mill-ex-Supretendent Daniel Gatt fuq struzzjonijiet tieghu stess. Wara li beda jinvestigah u wara rapport preliminari li kien ghamel lis-Supretendent Daniel Gatt, hu ghamel rapport lis-superjuri tieghu dwar l-investigazzjonijiet li hu stess ghamel fuq investigazzjonijiet li kienu gja saru u f'dak ir-rapport hu dehrlu li bil-kumpless tal-provi li kienu gabru, setghu jipprocedu l-Qorti kontra r-rikorrent. Izda jiftakar li qabel ma gara dan, hu kien mar ghal parir ghand l-Ufficju tal-Avukat Generali fejn gew identifikati l-artikolu li bihom kellu jigi akkuzat ir-rikorrent. Hu qatt ma gie moghti struzzjonijiet jew saret xi pressjoni fuqu biex dan il-kaz jitressaq il-Qorti. Dejjem ghamel xogholu skond il-ligi u qatt u ghal ebda raguni ma kellu ghalfejn lir-rikorrent iressqu l-Qorti minghajr ma kien hemm bazi jew gustifikazzjoni biex jaghmel dan.

Rat l-affidavit ta' Daniel Gatt fejn xtaq jirribatti dawk l-parti ta' l-allegazzjonijiet fir-rikors tar-rikorrent li jirrigwarda lilu. F'Mejju tal-1997, hu gie moghti struzzjonijiet sabiex jinvestiga allegazzjonijet ta' tbaghbis ta' flus li kienu sehhew. Fil-konfront ta' dawn l-istruzzjonijiet, kien kellem 23 impjegat tal-Medserv, ir-rikorrent ma kienx wiehed minnhom. Il-Medserv hu mar aktar minn darba, darba minnhom kien eleva xi dokumentazzjoni, u darb'ohra sabiex igib *hard disk* tal-*computer* tar-rikorrent u s-segretarja tieghu. Sussegwentement ghal dan, fl-istess sena, kien spicca mis-sezzjoni tal-*Fraud Squad* u mar is-*Security Branch*. Jiftakar illi lill-ispettur Raymond Cremona li kien qed jassistih fl-ahhar parti li hu kien il-*Fraud Squad*, kien ha over l-investigazzjonijiet, u kien kompla bl-investigazzjoni huwa. Kien eventwalment gie mharrek biex jixhed fil-kawza hu xehed li ha l-istqarrijiet ta' numru ta' persuni pero mhux fuq il-kontenut tal-

investigazzjoni ghaliex '*hear say*' ma kienx permessibli fl-awla. Ghaldaqstant l-allegazzjoni mir-rikorrent affidavit tieghu qal li l-prosekuzzjoni stess u cioe` s-Surpretendent Daniel Gatt ma taw ebda dawl fuq il-kaz hija ghal kollox frivola in vista ta' dak kollu li xehed kien rizultat ta' l-investigazzjoni mehuda minnu. Barra minn hekk l-investigazzjoni tieghu, sa fejn wassalha hu, kienet prematura ghal kaz u ghaldaqstant l-investigazzjoni kompliet warajh kienet aktar ta' sustanza. Xtaq jippreciza li fil-karriera tieghu fil-Korp tal-Pulizija la qatt ghamel pressjoni fuq xi hadd jew saret pressjoni fuqu biex ingustament, meta ma hemmx provi, jibdew proceduri legali kontra xi hadd, la f'dan il-kaz u lanqas f'cirkostanzi ohra.

D. KUNSIDERAZZJONIJIET:

<u>D1. Fatti tal-kaz:</u>

Fil-kaz in ezami r-rikorrent qed jitlob li l-Qorti tiddikjara li l-proceduri kriminali kontra tieghu ikkawzawlu lezjoni tad-drittijiet fundamentali tieghu ghal smigh xieraq fi zmien ragonevoli u vjolazzjonijiet ta' l-artikoli 39 u 36 tal-Kostituzzjoni u 6 u 3 tal-Kap 319, u talab ghalhekk dawk ir-rimedji effettivi u opportuni. Illi l-fatti jirreferu ghall-fatt li r-rikorrent kien gie arrestat fil-5 ta' Dicembru 1997 u prezentat quddiem il-Qorti tal-Magistrati bhala Qorti ta' Gudikatura Kriminali taht diversi akkuzi u wara 55 seduta (li fi 19 biss minnhom tressqu provi mill-partijiet) taht diversi Magistrati, meta gew prodotti tant xhieda, il-kaz gie deciz fit-28 ta' Marzu 2006 u ghalhekk il-kawza damet 8 snion biex tigi deciza biex finalment hu gie liberat mill-akkuzi kollha dedotti kontrih.

<u>D2. Gurisprudenza dwar zmien ragonevoli:</u>

Fil-kawza fl-ismijiet **Joseph Attard vs L-Avukat Generali** (Rikors Numru 624/97FS) deciza minn din il-Qorti kif presjeduta ntqal:

"Il-Kostituzzjoni ta' Malta [Art 39] kif ukoll il-Konvenzjoni Ewropea tad-Drittijiet tal-Bniedem [Art 6] jiggarantixxu lil kull persuna akkuzata b'reat kriminali smieh xieraq fi zmien ragonevoli. Dan hu minhabba:

- Id-dewmien ipoggi fil-periklu l-effettivita` u l-kredibilta` tal-gustizzja [Ara **H. vs France**, Qorti, 24 ta' Ottubru 1989];
- Hemm bzonn li jigi assigurat lill-akkuzat l-opportunita' ta' difiza xierqa w effettiva [Ara ***Stephanos Stavros – The guarantees for Accused Persons under Article 6 of the European Convention on Human Rights*** – pagni 77 et: "*The right to a speedy trial has traditionally been perceived as protecting two basic rights of the accused. First the accused should not for an unduly long period remain in a state of uncertainty about his fate or be subjected to a series of disabilities normally associated with the initiation of criminal proceedings. Secondly speedy proceedings are designed to safeguard the right of the accused to mount an effective defence; the passage of time may result in the loss of exculpatory evidence*".
- Id-dewmien ihalli lill-akkuzat ghal zmien twil fi stat ta' incertezza fuq il-verdett tal-innocenza jew ir-reita' tieghu u naturalment id-destin tieghu;
- Proceduri Kriminali fit-tul ghandu effett negattiv fuq ir-reputazzjoni tal-akkuzat.

Biex jigi determinat jekk kienx hemm dewmien irragonevoli kull kaz irid jigi studjat fuq il-mertu tieghu u d-decizjonijiet ta' Strasbourg huma indikattivi u mhux konkluzivi. ***F'Harris, Boyle & Warbrich, Law of the European Convention on Human rights***, 1995, p 228 insibu: "*Although consistently acting on the basis that each case must be considered on its facts, so that there is no objective limit to the length of time that can be taken, in all cases which have taken over eight years or more, the court has in fact always found a breach of Art. 6 (1). Iz-zmien jibda jiddekorri minn meta l-akkuzat ikun rinfaccjat b'cirkostanzi tali li "substantially affect the situation of the suspect*". Normalment dan jirriferixxi ghall-mument meta persuna tkun infurmata dwar ir-reat li fuqu qedgha tigi investigata jew minn meta tigi arrestata. Mhix rilevanti d-data ta' meta sar r-reat, jew meta ssir l-inkjesta magisterjali. Il-gurisprudenza stabbilit tlitt kriterji principali indikattivi tar-ragonevolezza ta' dan it-tul taz-zmien:

- Il-komplessita` tal-kaz;

▪ Il-mod kif il-proceduri kriminali gew kondotti mill-Qorti; hawn wiehed irid iqis il-kwantita' enormi ta' xoghol li jinsabu mghaffsa bih il-Qrati taghna, u l-fatt li ghandha tinghata precedenza lil min qieghed taht arrest preventiv; izda il-piz enormi tax-xoghol fuq il-Qorti, u l-fatt li l-Qorti ppruvat taghmel dak li hu umanament possibli ma jwassalx ghal gustifikazzjoni ta' dewmien irragonevoli li kull akkuzat ma ghandux ibaghti;
▪ Il-kondotta tal-applikant – hawn irid jinghad li ghalkemm b'rizultat ta' eccezzjonijiet u mossi tattici akkuzat jista' facilment itawwal il-kors tal-proceduri dawn ma ghandhomx jaffetwaw ir-ragonevolezza tad-dewmien sakemm ma jkunux kapriccuzi jew frivoli, u naturalment fl-istess kriterju ta' dewmien ragjonevoli in-natura ta' dawn l-eccezzjonijiet iridu jittiehdu in konsiderazzjoni…

▪ Din il-Qorti tifhem li nuqqas ta' gudikanti sufficjenti jwassal ghal fatt li gurijiet ma jigux appuntati malajr u dan minhabba l-"*workload*" esagerata esistenti; pero` hemm bzonn li l-pusizzjoni tigi rimedjata biex kemm jista' jkun persuna akkuzata ma ddumx tant zmien biex issir gustizzja maghha; dan il-fatt johrog aktar w aktar car fil-kaz tal-att tal-akkuza 1/86 li qatt ma gie appuntat mill-1986 meta hareg l-istess Att sad-data tal-ipprezentar tar-rikors odjern – haga li din il-Qorti ma tistax ma tirrimarkax fuqha;
▪ Li certament hafna minn dan it-tort hu attribwibbli ghall-Istat ta' Malta;
▪ Li t-trapass twil taz-zmien jnaqqas l-effikacja tal-gustizzja – "*justice delayed is justice denied*";
▪ Li kien hemm ukoll diversi nuqqasijiet tan-naha tar-rikorrent li kompla tawwal z-zmien…"

Ara f'dan ir-rigward ukoll il-kawza **Brian Bartolo vs AG**, Qorti Kostituzzjonali, 22/11/2000; **Paul Camilleri vs Kummissarju tal-Pulizija**, Prim'Awla (sede Kostituzzjonali), Imhallef G. Valenzia, 08/03/95; **John Saliba vs AG et**, Qorti Kostituzzjonali, 06/07/98.

<u>D3. Kienx hemm zmien ragonevoli fil-kaz de quo:</u>

Riferibbilment ghall-ewwel eccezzjoni ta' l-Avukat Generali li hu necessarju li jigu ezaminati r-ragunijiet

relattivi biex wiehed jara tirruzltax lezjoni tad-drittijiet ghal smigh xieraq minhabba dewmien jinghad li minn diversi sentenzi lokali u internazzjonali irrizulta li biex jigi determinat dan l-aspett wiehed irid jara:
1)Natura jew komplessita` tal-kaz in kwistjoni;
2)Kondotta tal-partijiet fil-kawza;
3)Mod kif dawk il-proceduri gew trattati u kondotti mill-awtorita` Gudizzjarja stess.

It-tul ta' snin biss mhux necessarjament iwassal ghall-konkluzjoni ta' lezjoni ta' dritt. Huwa veru wkoll li l-fatt li persuna tigi liberata ma jfissirx li l-proceduri kienu frivoli jew vessatorji. Ma hemmx termini rigidi u pre-determinati ghas-sinifikat tal-kliem "zmien ragonevoli". Ara f'dan is-sens **Emanuela Brincat vs Avukat Generali**, deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fil-21 ta' Frar 1996. huwa diskrezzjonali fil-gudikant li wara li jezamina l-fatti tal-kaz jara u jevalwa jekk iz-zmien dekors kienx accettabbli f'socjeta` demokratika. Naturalment iz-zmien jibda ghaddej mill-gurnata ta' l-arrest jew prezentata fil-Qorti u jispicca mat-terminazzjoni tal-proceduri (ara **Buchholz vs Germany** {App 7759/77, deciza fis-6 ta' Mejju 1981}).

Din il-Qorti certament thoss li fl-interess ta' l-akkuzat u tas-socjeta`, jekk jista' jkun, ikun l-istess gudikant li jibda jisma' u jispicca jisma' proceduri. Tifhem il-Qorti li hafna drabi ghalkemm dan huwa desiderabbli, mhux dejjem possibbli, izda ghandu jsir sforz mill-awtoritajiet biex dfin ir-regola ma tinkisirx la fil-kamp civili u specjalment fil-kamp kriminali. Fil-kaz in ezami kien hemm 5 Magistrati li kellhom x'jaqsmu mal-kaz, u dan necessarjament wassal ghal telf ta' zmien. Kien hemm l-assurdita` li zmien minnhom kawza giet assenjata lil Magistrat li kienet mart l-avukat difensur, u b'hekk kompla inhela aktar zmien. Huwa necessarju li l-Istat jipprovdi gudikanti sufficjenti biex ilahhqu max-xoghol estensiv u tqil li ghandhom; hwa necessarju li l-i*staff* ikun kompetenti u moghti l-facilitajiet biex jahdem; huwa necessarju li jkun hemm il-post adegwat biex il-kawzi jsiru fi zmien ragjonevoli, inkluz l-ghodda kollha necessarja biex process isir b'mod rapidu u tajjeb. Hu obbligu ta' min ghandu f'idejh it-thaddim tas-sistena ta' l-amministrazzjoni tal-gustizzja li jaghmel dan

b’m,od efficjenti u li ma jhallix zmien ingustifikat jghaddi fil-processar tal-kawzi (ara **Peter Manduca vs Prim Ministru**, Qorti Kostituzzjonali, 23 ta’ Jannar 1995).

Il-Qorti thoss ghalhekk li t-trapass ta’ 8 snin fil-kaz *de quo* kien wiehed ingustifikat u irragonevoli, specjalment in vista tal-fatt li ma kien hemm xejn daqshekk kumpless fil-mertu tal-kawza. Huwa veru li proceduri kriminali dejjem jinvolvu certu delikatezza izda certament il-Qorti thoss li din il-kawza setghet tigi konkluza f’nofs iz-zmien li damet, u ghalhekk il-Qorti tichad l-ewwel eccezzjoni ta’ l-intimat.

D4. Allegat ksur ta’ l-artikolu 36 tal-Kostituzzjoni u 3 tal-Konvenzjoni:

Ir-rikorrent ihoss li hu kellu trattament inuman u degradanti ghax iqis li mill-assjem tal-kaz kollu, inkluz it-tmexxija tal-proceduri mill-prosekuzzjoni u l-ghajdut li kien hemm fuqu, hu sofra danni morali, ansjeta`, frustrazzjoni u incertezza.

Huwa veru li kull persuna li tigi ezaminata taht kull aspett thoss dan l-element fuqha. Hadd ma jiehu gost jigi interrogat, arrestat, u bi proceduri kriminali ghaddejjin fil-konfront tieghu.

Jigi osservat li l-artikolu 36 tal-Kostituzzjoni kif ukoll l-artikolu 3 tal-Konvenzjoni huma identici, hlief li l-Kostituzzjoni ma tuzax il-kelma “tortura”. Fil-kaz tal-**Greek Case**, il-Kummissjoni Ewropeja kienet qalet hekk:

“The notion of inhuman treatment covers at least such treatment as deliberately causes severe suffering mental or physical, which, in the particular situation, is unjustifiable. The word ‘torture’ is often used to describe inhuman treatment, which has a purpose, such as the obtaining of information or confession, or the infliction of punishment, and is generally an aggravated form of inhuman treatment. Treatment or punishment of an individual may be said to be degrading if it grossly humiliates him before or drives him to act against his will or conscience”.

Issa fil-kaz in ezami l-Qorti ma ssibx li kien hemm *severe mental or physical suffering*, u anqas hemm *gross humiliation*, anqas atti li jgieghlu lill-imputat imur kontra l-volonta` tieghu jew il-kuxjenza. Kif intqal fil-kaz ta' **"Tyrer"** (25/04/1978), il-Qorti Ewropeja qalet:

"The suffering occasioned must attain a particular level before a punishment can be classified as inhuman within the meaning of article 3".

U fil-ktieb taghhom **"Theory and Practice of the European Convention on Human Rights",** P.van Dijk u G.J.H. van Hoof ikkumentaw hekk:
"However, not every measure taken by a public authority that has emotional consequences of any kind for the individual falls within the scope of inhuman treatment but only such measures as 'inflict severe mental or physical suffering on individual".

Fil-fehma tal-Qorti, dawn l-aspetti ma jirrizultawx fil-kaz in ezami. Ara wkoll **"Ian Xuereb vs L-Onor. Prim Ministru et"** (Rik. Nru:39/07 – 14/12/2007), **Ireland v. U.K.** (1978) u **Tyrer v. UK**.

Ghalhekk Il-Qorti tilqa' din l-eccezzjoni ta' l-intimat fir-rigward ta' l-artikolu 36 tal-Kostituzzjoni u 3 tal-Konvenzjoni.

<u>D5. Talba ghal rimedju effettiv:</u>
L-intimat isostni li r-rikorrent ma sofriex id-danni lamentati minnu. Min-naha tieghu r-rikorrent jinsisti li ghalkemm liberat, xorta inghatatlu fama hazina u li meta sab opportunita` ghal xoghol barra minn Malta, l-Ispettur tal-Pulizija kien oggezzjoni u hu tilef din l-opportunita`. L-intimat jargumenta li kollox hu spekulattiv u ipotetiku.

Il-Qorti thoss li mhux kull kaz ta' akkuza segwit b'liberazzjoni sejjer iwassal ghad-danni. Izda fil-kaz in ezami huwa inkontestat li l-fama tar-rikorrent giet milquta. Hu veru wkoll li hu dam ghaddej minn dawn il-proceduri ghal 8 snin. Ir-rikorrent jirreferi ghall-kaz ta' **John Bugeja vs Avukat Generali et**, deciza mill-Qorti Kostituzzjonali

fil-11 ta' Awissu 2003, Rikors 29/02 fejn jintqal li f'kazi dwar dewmien id-dikjarazzjoni tal-Qorti tkun gja rimedju sodisfacenti ghall-vittma. Din il-Qorti taqbel ma' dik il-Qorti li dan hu applikabbli biss fil-kaz ta' vjolazzjoni ta' natura marginali, izda meta jkun hemm tul eccessiv u irragonevoli tali semplici dikjarazzjoni tal-vjolazzjoni ta' l-artikolu 39 tal-Kostituzzjoni u 6 tal-Konvenzjoni ma joffrux sodisfazzjoni gust ghall-ansjeta` u incertezza patita mill-vittma. Huwa kif qalet dik il-Qorti, impossibbli li jsir *restitutio in integrum* ghax ma jistax jitregga' lura l-arlogg u kull ma jista' jsir hija li tittaffa l-ferita b'kumpens finanzjarju. Dan huwa applikabbli dejjem kif qalet dik il-Qorti u kondiviz minn din kif presjeduta, aktar u aktar meta l-vittma tkun liberata minn kull imputazzjoni. F'dik is-sentenza nghad li biex tasal ghas-somma jew kumpens gust il-Qorti ghandha tqis is-segwenti kriterji, u cioe`:
"a)f'dan il-kaz id-dewmien ingustifikat ma kienx wiehed marginali izda kien wiehed inordinatament twil u eccessiv;
b)il-kawza kienet wahda ta' natura kriminali;
c)id-dewmien fl-ghoti tas-sentenza necessarjament ikkawza stat ta' incertezza, frsutrazzjoni, qtigh ta' qalb u ansjeta`;
d)ir-rikorrenti ma intraprenda l-ebda inizjattiva biex jissollecita speditezza fl-andament tal-kawza tieghu u dan hlief fil-procedura odjerna.

Ara wkoll **Luqa Farrugia vs Avukat Generali**, deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fit-30 ta' Novembru 2006, 16/05RCP.

Fil-fehma tal-Qorti dan il-kliem huwa certament applikabbli ghall-kaz *de quo*, specjalment l-ewwel tliet kriterji. Fil-kaz in ezami irrizulta b'mod car li r-rikorrent kien ipprova jissollecita l-proceduri.

D. KONKLUZJONIJIET:

Ghalhekk ghall-motivi msemmija taht "D2" u "D3" hawn fuq, il-Qorti tichad l-ewwel eccezzjoni ta' l-intimat;

Ghall-motivi msemmija taht “D4” hawn fuq, il-Qorti tilqa’ t-tieni eccezzjoni;

Ghall-motivi taht “D5” hawn fuq, tichad it-tielet eccezzjoni.

Ghalhekk tiddikjara li l-proceduri fl-ismijiet ‘**Il-Pulizija (Spettur Joseph Cordina) vs Francis Said**’ deciza fit-28 ta’ Marzu 2006 fil-Qorti tal-Magistrati (Malta) bhala Qorti Guridikatura Kriminali gew lezi d-drittijiet fundamentali tar-rikorrenti ghal smigh xieraq minn Qorti indipendenti u imparzjali fi zmien ragonevoli u tad-dritt li ma jkunx soggettat ghal trattament inuman jew degradanti.

Ma tilqax it-tieni talba ghad-dikjarazzjoni riferibbli ghall-artikolu 36 tal-Kostituzzjoni u 3 tal-Konvenzjoni, izda tiddikjara li sehhu vjolazzjonijiet ta’ l-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta’ Malta u ta’ l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea ghad-Drittijiet tal-Bniedem.

Bhala rimedju, thoss li wara li cahdet it-tielet eccezzjoni ta’ l-intimat ghandha taghti kumpens pekunjarju lir-rikorrent fl-ammont ta’ €12,000.

Spejjez kontra l-intimat.

< Sentenza Finali >

--------------------------------TMIEM--------------------------------